

ep Coses de la vida SOCIETAT

Canvis meteorològics

150 anys de clima extrem a Catalunya

Un llibre recopila 15 successos meteorològics excepcionals

Els fenòmens més repetits són inundacions i sequeres

ANTONIO MADRIDEJOS BARCELONA

La situació entre dos mars i dos continents, a cavall entre les zones climàtiques tropical i temperada, així com l'enorme varietat orogràfica, amb muntanyes de més de 3.000 metres a tocar de grans planes, fan de Catalunya un territori molt especial des del punt de vista meteorològic, un autèntic gresol si es té en compte la seva superfície d'a penes 32.000 quilòmetres quadrats. I una de les conseqüències de tot plegat és la reiteració d'aparició de fenòmens excepcionals.

El físic Jordi Mazón i el biòleg Marcel Costa, destacats divulgadors científics, han recopilat i explicat al llibre *Meteorologia extrema* (Alberti Editor) 15 successos rellevants que han tingut lloc a Catalunya en l'últim segle i mig, malgrat que lògicament destaquen els de dècades més recents perquè també és «dels que se'n té més informació», assumeix Mazón. «Hem procurat que fossin molt variats -prosegueix-. Si fos per recurrència del fenomen, hauríem omplert el llibre d'inundacions i sequeres».

El coautor, que és professor a la Universitat Politècnica de Catalunya, explica com a curiositat que en les primeres dècades del segle XX es va viure una certa regularitat atmosfèrica, mentre que els successos extrems es repeteixen assíduament entre el 1940 i el 1970. Malgrat que Catalunya no pateix ciclons devastadors com al Carib o l'Àsia oriental, la violència d'alguns dels fenòmens relatats al llibre és espectacular.

1862 El diluvi universal a la Rambla

«La Rambla era com un riu que s'endua tot el que trobava al seu pas (...)

Jo mai havia vist aquesta força de l'aigua», va escriure Hans Christian Andersen, famós pels seus contes per a nens, que aquells dies era a Barcelona, a propòsit de les greus inundacions que van assolir la ciutat a mitjans de setembre del 1862. És el primer fenomen seleccionat per Costa i Mazón, possiblement perquè es tracta del primer àmpliament documentat. «La catàstrofe que l'aigua va ocasionar ahir no té exemple als annals de la ciutat comtal, segons ens ha manifestat una persona competent», va destacar el *Diario de Barcelona*. Va ploure durant cinc dies seguits, especialment el 14 i el 15 de setembre, i es van recollir a la ciutat aproximadament uns 200 litres per metre quadrat.

1956 La siberiana del febrer

L'episodi de fred més fort del qual es té constància a Catalunya i en el conjunt d'Espanya, almenys en dècades recents, es va produir a principis del febrer de 1952 a causa de l'arribada d'una massa d'aire gèlid d'origen siberià. Va ser, a més, una onada de fred molt prolongada, de pràcticament tres setmanes. L'11 de febrer, dia en què es va arribar al zenit, els termòmetres van baixar a -10°C a l'observatori Fabra de Barcelona i a 7°C a les Drassanes. La mínima absoluta d'aleshores van ser els -32°C de l'estany Gento, un observatori d'alta muntanya al municipi de Torre de Cabdella (Pallars Jussà), que encara es mantenen com el rècord espanyol de fred.

Una imatge famosa d'aquell fenomen la va publicar el setmanari *Destino* en portada, amb els penya-segats de l'Escala completament coberts per una gruixuda capa de gel. Al marge de perdre's collites, un dels

Un cotxe circula per una carretera de l'Alt Empordà després de la nevada del 1956.

Nevada a Sant Andreu, el 1962.

Cicló a Sant Boi, el 2005.

La Rambla de Terrassa en les inundacions del 1962.

Uns nens es remunella a les fonts de la plaça de Catalunya en l'onada de calor extrem del 2003.

Font seca per la sequera a la cruïlla de passeig de Gràcia amb la Gran Via, el 2008.

efectes més clars van ser les dificultats per accedir a l'aigua corrent degut a la congelació de les canonades de distribució.

1962 700 morts en les inundacions del Vallès

«La nit del 25 de setembre de 1962, el que inicialment semblava una de les característiques tempestes de principis de tardor -escriuen Costa i Mazón- es va convertir en el pitjor desastre natural a la península Ibèrica després del terratrèmol que va afectar Lisboa el 1755. Oficialment hi va haver 441 morts i 1375 desapareguts, encara que estimacions posteriors eleven la xifra a 700 i 400. La precarietat amb què s'havien construït les vivendes on es van produir algunes de les crescudes més bèsties -cases construïdes pràcticament a les lleres dels rius- i la nocturnitat del fenomen expliquen l'evadíssim mortalitat. Terrassa en va ser la ciutat més afectada.

A més d'explicar l'origen i el perquè de la situació meteorològica, els autors ofereixen alguns exemples espectaculars de com els cicles es van afectar el sistema fluvial: el riu Ripoll al seu pas per Sabadell, que de mitjana porta un cabal de 70,9 metres cúbics per segon, va tenir una punta de 2.000 m³/s, mentre que el Besòs a Sant Adrià va passar de 4 m³/s a 5.000 m³/s.

1962 Esquiadors als carrers Muntaner i Balmes

«El dia de Nadal de 1962 -explica el llibre- es va llevar blanc i sota una nevada persistent en nombroses localitats». Havia nevat 24 hores seguides i en algunes zones, fonamentalment, es van acumular els gruixos més forts del segle XX. A Granollers, per exemple, es va mesurar un metre de neu; a Sabadell van ser 92 centímetres, i 50 a Mataró, Viladecans i el centre de Barcelona. D'aquell episodi són les famoses escenes dels esquiadors baixant pels carrers de Muntaner o Balmes. Al Club de Golf de Sant Cugat es va organitzar un torneig d'esquí.

La nevada va ser en principi molt benvinguda, però la persistència del fred i la formació de plaques de gel van provocar que la mobilitat en moltes localitats, particularment a Barcelona, no es recuperés completament fins passades unes quantes setmanes.

2003 Tres mesos de temperatures torrides

Encara que les onades de calor són un fenomen relativament habitual a les nostres latituds, i molt particularment durant els últims anys,

l'episodi de l'estiu del 2003 mereix un capítol a llibre per la seva durada i la seva extensió continental. De fet, l'Organització Mundial de la Salut va qualificar aquell estiu com el més càlid a Europa dels últims cinc segles. Per posar dos exemples citats al llibre, a la ciutat de Lleida es van superar els 35°C de màxima durant 41 dels 75 dies compresos entre l'1 de juny i 15 d'agost, mentre que l'anterior rècord era de 35 dies. A Tortosa, els 35°C es van superar en 32 dies, enfront del rècord previ de 9.

Tot i que el nombre de morts va ser motiu de controvèrsia, la Generalitat va estimar que durant aquell trimestre es va produir a Catalunya una sobremortalitat de 887 persones degut a deshidratacions, cops de calor i, essencialment, agreujament de malalties ja existents. A l'any següent, un estudi de l'Institut de Salut Carles III de Madrid va calcular que en el mateix període s'havien produït unes 6.500 morts més del que és habitual en el conjunt d'Espanya.

2005 Mànegues i tornados al litoral del Baix

Encara que l'albirament de mànegues marines a la costa catalana s'ha multiplicat en els últims anys, Mazón i Costa consideren que molt possiblement la principal responsable ha sigut la generalització de les telèfons mòbils amb càmera. El 7 i el 8 de setembre del 2005, no obstant, es va produir una recurrència excepcional de 15 mànegues gairebé simultànies a les proximitats del delta del Llobregat, quatre de les quals es van convertir en tornados al tocar terra. A més, un d'ells, amb vents associats que van arribar als 250 quilòmetres per hora, va obligar a tancar l'aeroport del Prat i va ocasionar tres ferits i danys valorats en nou milions d'euros. Dos avions comercials -ja a terra- van notar les sacsejades del vent.

2009 Ciclogènesi explosiva al camp

El 24 de gener del 2009, un temporal de vent que va afectar el preitoral central de Catalunya va ocasionar la mort de vuit persones a Sant Boi de Llobregat -quatre d'ells nens en un camp de beisbol-, així com la caiguda de milers de pins, talls en infraestructures (incloses autopistes i línies fèrries) i altres danys diversos. No solament es van arribar a ratxes superiors als 100 quilòmetres per hora, poc habituals a la zona (al port olímpic de Barcelona es van mesurar 97 km/h), sinó que el fenomen va tenir una durada inusual de gairebé 24 hores, subratllant els autors del llibre. La ratxa màxima la va registrar un observatori no oficial a Mediona (Alt Penedès), amb 202 km/h. ■